

Codi document: 019cat
Nom document: El Camí Primitiu
Idioma: Català
Data actualització: 22 de juliol de 2010

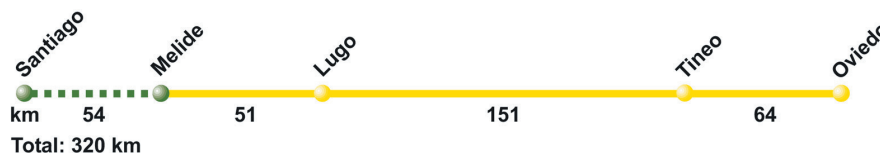
El Camí Primitiu

Mapa

Mapa del Camí Primitiu

(<http://www.gronze.com/cami-de-sant-jaume/cami-primitiu.htm>)

Croquis

Introducció

Es coneix amb el nom de **Camí Primitiu** el Camí de Sant Jaume que té el seu origen a Oviedo i enllaça amb el Camí Francès a Melide o a Palas de Rei. El nom "primitiu" es deu a que aquest és el primer camí del que se'n té referències: el rei Alfons II d'Astúries i el seu seguici van sortir d'Oviedo, al segle IX, per visitar la tomba de l'Apòstol Santiago, descoberta feia pocs anys. L'itinerari documentat d'aquella primera peregrinació i l'actual són força coincidents.

Una de les principals característiques d'aquest camí, comparativament amb els altres Camins de Sant Jaume, és la **duresa del recorregut**. D'Oviedo a Lugo és un típic recorregut de muntanya mitjana. Excepte la baixada a l'embassament de Salime i la pujada al Puerto del Palo no hi ha grans desnivells a superar d'una sola tacada, però el camí és un continu puja i baixa, amb una barreja de tot tipus de camins: corriols, senders i pistes de terra (és fàcil trobar trams enfangats), camins pedregosos o de pedra solta, i pistes d'asfalt. Així doncs, cal anar-hi una mica preparats físicament. També val a dir que la distribució dels albergs permet, per aquells més lents o menys preparats, realitzar tot el recorregut sense haver de fer cap etapa 'terrorífica'. A l'hivern ha de ser francament complicat fer aquest camí, atès que una bona part del recorregut avança per sobre dels vuit-cents metres d'altitud.

Una altra de les característiques que cal destacar, relacionada sens dubte amb l'anterior, és la **bellesa de l'entorn i del paisatge**. El camí creua desenes de boscos, rius, rierols, prats de pasturatge, valls, turons, muntanyes, viles... i els paisatges, sobretot a la part d'Astúries, són fabulosos. A més, hi trobem un munt de bestiar i molts cavalls, alguns salvatges. A més, la major part del camí transcorre en plena natura i, afortunadament, gairebé no hi ha contacte amb carreteres de trànsit intens.

Un dels aspectes més ben valorats d'aquest camí és el nombre de pelegrins que el recorren. Res a veure amb la massificació del Camí Francès, però tampoc res a veure amb la gran solitud d'altres camins. A la primavera i a l'estiu és habitual coincidir amb entre 10 i 20 caminants als albergs (any 2009), un **nombre de pelegrins idoni** perquè permet compartir vivències i alhora gaudir d'una certa solitud. A més, una bona part dels pelegrins que comencen a Oviedo van coincidint diàriament als mateixos albergs, en ser un camí amb les etapes bastant predeterminades per la situació dels albergs.

I, per acabar, el que sens dubte és el millor d'aquest camí: **els vilatjans**. Al llarg del dia, en els pobles i camps, ens anem topant amb persones encantadores, senzilles, alegres, perspícaces i extraordinàriament amables, que saben molt bé per on passa el camí, on hi ha una font... i que sempre estan disposades a ajudar en el que faci falta. En això, aquest camí, és molt especial. Esperem que mai canviï.

Comunitats autònomes i províncies

El Camí Primitiu passa per dues comunitats autònomes i tres províncies: **Astúries** (Astúries) i **Galícia** (Lugo, La Corunya).

Poblacions

El Camí Primitiu, d'Oviedo a Melide, té 266 quilòmetres i passa per **36 poblacions amb serveis**. Així doncs, resulta una **mitjana d'una població amb serveis cada 7,4 km**. No és una dada gens dolenta perquè, a més, aquestes poblacions estan distribuïdes de manera bastant regular al llarg del recorregut. De tota manera, com sol passar en els camins alternatius al Camí Francès, alguns dies haurem de carregar la motxilla amb alguns queviures (a banda de l'aigua, és clar). Les distàncies més llargues sense trobar-nos ni un bar ni una botiga són: de Castroverde a Lugo (23,8 km), tot i que es passa per un reguitzell de petites viles; de Ferreira a Melide (20 km), també es passa per algunes viles; de La Mesa a Grandas de Salime (16,4 km), sense cap poble, i de Pola de Allande a Lago (13,0 km), un recorregut de muntanya amb la pujada al Puerto del Palo. Els valents que segueixin la variant de la *Ruta de los Hospitales* hauran d'aprovisionar-se a Campiello, atès que entre aquesta última població i Lago hi ha un recorregut de 25 quilòmetres de muntanya en absoluta soledat. I, per últim, cal esmentar que les dues ciutats més grans d'aquest camí són les dues capitals: Oviedo, amb poc més de dos-cents mil habitants, i Lugo, amb quasi cent mil habitants. La tercera és Tineo, amb onze mil habitants.

Tot seguit adjuntem un document amb el llistat de les poblacions, les distàncies relatives, les distàncies acumulades, els serveis disponibles i les variants més importants.

Document de les localitats del Camí Primitiu (distàncies i serveis)
(<http://www.gronze.com/documents/pdf/018cat.pdf>)

Albergs

El Camí Primitiu té una **bona xarxa d'albergs** i la seva distribució al llarg del recorregut és idònia, atès que permet còmodament fer tot el camí d'un alberg a un altre. A juliol de 2010, el nombre de places que ofereixen els albergs està en sintonia amb el nombre de pelegrins que recorren aquest camí. La capacitat de la major part dels albergs, amb algunes excepcions, està entre les 10 i les 25 places.

Al llarg dels 266 quilòmetres hi ha **21 albergs** (any 2010). És a dir, una mitjana d'un alberg cada **13 quilòmetres**. D'aquests, 18 són de caràcter públic i tres de privats. Lamentablement, no tots els albergs es troben en les condicions adequades respecte a la higiene o a la comoditat més elemental. Per exemple, l'alberg de Grandas de Salime no presenten les mínimes condicions que hauria de tenir un local obert al públic. En canvi, albergs com els de San Juan de Villapañada, Tineo, Borres, Peñaseita, La Mesa... malgrat ser molt senzills, són força agradables. Potser l'alberg més acollidor és el de La Mesa, situat en un entorn privilegiat. Els albergs de la Xunta de Galícia (Padró, Cádavo Baleira i Lugo) són els més grans i els més ben condicionats.

En altres Camins de Sant Jaume és molt poc freqüent, però en aquest passa sovint, que els albergs estiguin en pobles sense serveis. És obvi que, si no volem passar gana, ho hem de tenir present...

El Camí Primitiu es troba en una bona progressió anual en el nombre de pelegrins i, per tant, cal pensar que la xarxa d'albergs i la seva capacitat s'ampliarà en els propers anys. Esperem que també la qualitat dels albergs millori i, d'aquesta manera, estiguin a l'alçada que mereix un camí de primer nivell europeu.

Senyalització i traçat

El Camí Primitiu és un bon exemple que gastar molts diners en la senyalització d'un camí no és cap garantia que aquesta sigui bona. La **senyalització és abundant però difícil de seguir**: al principi desconcertant i a vegades ambigua. Està feta bàsicament amb mollons de pedra amb una rajola amb el símbol de la *vieira* que indica la direcció que cal seguir. També, a vegades, s'hi sobreposen sagetes grogues.

S'entén per un camí ben senyalitzat aquell en el qual el caminant pot avançar relaxadament i sense aturar-se, i on no cal que busqui les marques perquè aquestes es veuen de forma natural, són clares, discretes i es troben als llocs adequats, de tal manera que sempre amb antelació sap quina és la direcció correcta. Però en el Camí Primitiu això no succeeix. És possible que a totes i cada una de les cruïlles i canvis de direcció hi hagi un senyal indicatiu, però passa sovint que cal aturar-se i buscar-lo. Fins i tot a vegades el molló de pedra no es veu tret que mirem enrere o està col·locat a 10 o 15 metres de la cruïlla o la vegetació el tapa o està en un lloc inesperat. I no cal dir què succeeix si la rajola ha desaparegut. A més, a dins de les poblacions la rajola amb la *vieira* sol estar col·locada en alguna

paret i és difícil veure-la. Això provoca pèrdues constants i haver de estar en permanent estat d'alerta buscant els mollons, les rajoles i les sagetes. Cal anar especialment amb **compte les dues primeres etapes**, perquè els canvis de direcció són constants. Afortunadament, els vilatjans són d'allò més amables i sempre estan disposats a ajudar.

A **Oviedo** la senyalització està feta amb **vieires de bronze col·locades a terra**. Són molt boniques i sens dubte la intenció és bona, però és força difícil seguir-les. Entre altres motius perquè no es veuen de lluny i perquè és fàcil que un cotxe o un altre objecte les tapi.

Un dels fets més curiosos d'aquest camí és que el **sentit indicatiu de la vieira es capgira al entrar a Galícia**. A Astúries cal seguir la *vieira* en el sentit on aquesta es tanca (el que seria una fletxa imaginària), i a Galícia cal seguir la *vieira* en el sentit on aquesta s'obre. En els primers mollons de Galícia hi han pintat sagetes grogues que indiquen el sentit correcte.

El **traçat és molt bo**, o sigui, l'elecció de les sendes, corriols i pistes que segueix el recorregut és ben encertada. Un treball excel·lent de les Associacions involucrades, que han cercat aquells camins més bonics i han estalviat, sempre que ha estat possible, els trams d'asfalt, i tot això sense afegir quilòmetres innecessàriament.

Anar en transport públic ...

... a **Oviedo**. Diverses línies de llarga distància de RENFE uneixen bona part de les capitals de província amb Oviedo. Per horaris i més informació vegeu renfe.es.

Recorregut

D'Oviedo a Salas. Iniciem la nostra apassionant aventura davant de la catedral de San Salvador. La sortida de la capital asturiana és un xic tediosa de tan llarga. Seguim els carrers San Juan, Luna, Covadonga, Melquiades Álvarez, Independencia, Teniente Coronel Teijeiro, Aragañosa, Alfonso I el Catòlic i Gozón. Des d'aquest últim carrer girem a la dreta fins a una rotonda i seguim de front, en un barri de nova construcció, per sortir definitivament de l'àrea urbana. Ben aviat passem per la primera vila rural, San Lázaro de Panicles, poc després per la solitària capella de la Virgen del Carmen, a Llampaxuga, i tot seguit baixem a Lorianana i Bolguina. Per la dreta de la carretera salvem el riu Nora pel medieval Puente Gallegos, tornem a la carretera per creuar la població de Gallegos i a la sortida prenem a la dreta un camí que ens endinsa a un preciós bosc de castanyers i roures. Ben aviat, un dur empit ens deixa a Escamplero, on, a banda de bar i restaurant, hi ha un alberg de pelegrins. Sortim d'Escamplero per carretera i poc després la deixem per seguir una pista d'asfalt. Passem per Valsera i continuem fins a Premoño, on hi trobem la capella de Santa Ana, l'únic que queda d'un antic hospital de pelegrins. Sortim de Premoño per carretera i ben aviat prenem un bonic camí a la dreta, passem per Paladín, creuem el riu Soto i arribem a Puerma. Caminem un tram al costat del riu Nalón (el més llarg i cabalós d'Astúries) i més endavant el creuem per carretera, amb molt de compte. Després deixem la carretera per travessar la bonica vila de Peñaflor. Sortim de Peñaflor per una pista planera entre horts i terres de conreu. Ja veiem la ciutat de Grado al fons i hi arribem en un tres i no res. Creuem la via del tren per entrar a la població. Hem de travessar **Grado** per la carretera fins que, passada una gasolinera, prenem un carrer a l'esquerra que inicia la pujada a San Juan de Villapañada. La pujada es forta a l'inici, però es suavitza progressivament. La distància per camí entre Grado i San Juan de Villapañada, que en principi és de 2,5 km, s'ha allargat degut a les obres de construcció d'una autovia. Aquesta última població, que disposa d'alberg però no d'altres serveis, queda a la dreta del camí (desviament de 800 metres). Si hem fet nit a San Juan de Villapañada el dia següent hem de retrocedir per retrobar el camí. Després prenem un camí asfaltat que, en forta pujada, ens deixa al santuari de Nuestra Señora del Fresno, a dalt de la serra. És un bon mirador de les dues vessants de la serra. El camí des d'aquí fins a Cornellana és força bonic i va de baixada, però les obres de l'autovia ens obliguen a fer alguns desviaments (ben senyalitzats). Així doncs, per tranquils camins i pistes d'asfalt arribem a Cornellana, passant abans per les petites viles de San Marcelo i La Doriga (bonica església romànica). Entrem a **Cornellana**, població amb tots els serveis, pel pont sobre el riu Narcea. Abans d'acabar de creuar tota la població girem a l'esquerra per dirigir-nos a l'important monestir de San Salvador (tenen un alberg de pelegrins) i, des d'aquí, seguint un camí a mà dreta, iniciem una breu ascensió. Avancem dins d'un bosc per diferents tipus de camins i senders (alguns trams poden estar enfangats), passem successivament pel llogarret de Llamas, per una àrea de descans, pocs metres més endavant per una font restaurada que s'anomena Fuente Caliente, per la vila de Casazorrina i creuem el riu Nonaya per una passarel·la de fusta. Altra vegada, les obres de construcció de l'autovia ens desvien del camí original. Finalment, entrem a Salas (abans de arribar-hi hi ha, ben senyalitzat, el desviament a l'alberg de Godán) tot seguint una carretera secundària.

De Salas a Pola de Allande. Sortim de Salas per sota de l'arc que uneix el palau Valdés-Salas i la torre medieval. Per una agradable i tranquil·la pista al costat del riu Nonaya, entre roures i castanyers, anem guanyant poc a poc altitud. Després el pendent es fa més fort i a la meitat de la pujada, per enèsima vegada, ens topem amb les obres de l'autovia. Un altre cop un desviament inesperat que endureix i allarga el recorregut; afortunadament està ben senyalitzat. Ens obliga a caminar uns quinze minuts per la vorera de la carretera nacional, després seguim un camí en pujada per l'esquerra (fa girs estranys, atenció als senyals) fins a la vila de Porciles. A partir d'aquí el camí ja va planejant fins a La Espina, localitat amb tots els serveis, passant abans per la vila de Bodenaya. Sortim de La

Espina per la nacional i de seguida prenem un camí a la dreta, que al principi puja una mica però ben aviat planeja per la vessant de la serra. El camí entre La Espina i Tineo és molt tranquil i bonic, per l'interior de boscos i a estones amb bones vistes, però considerablement més llarg del que diuen les guies. El Camí Primitiu és així: bonic i dur. Passem per les viles de La Pereda i El Pedregal, aquesta última amb bar. Des d'El Pedregal fins a Tineo el camí ens allunya molt de la nacional. Passem per la vila de Santa Eulalia, i seguint per pistes de terra i fent un considerable rodeig entrem a **Tineo** pel barri de San Roque (passem per l'ermita de San Roque). El bon alberg Mater Christi està ben a prop i hi arribem després d'una forta baixada. Sortim de Tineo passant davant de l'ajuntament i pugem a mà dreta un carrer que ens porta just davant de l'església. Una rajola amb una *vieira* ens indica que hem de prendre un carrer a l'esquerra, que ben aviat es converteix en pista de terra i pedra. Avancem a mitja vessant d'una muntanya i anem guanyant altitud poc a poc, la qual cosa ens permet gaudir d'unes magnífiques vistes sobre Tineo. La pendent de la pujada guanya un xic de força en el tram final, i un cop arribem al cim de Piedratecha comencem una baixada per pista forestal que ens permet avançar ràpid. Després el camí planeja al fons d'una vall i pren algun tram de pista asfaltada. Arribem a la cruïlla, ben senyalitzada, on hem de decidir si anem a visitar l'important monestir d'Obona (desviament de 800 metres) o ho deixem per una ocasió millor. Després d'una suau ascensió arribem a Villaluz i, seguint una carretera secundària, passem per Vega del Rey i Berrugoso abans d'arribar a Campiello, on hi ha varis bars i també la famosa Casa Herminia, una barreja de casa rural i alberg privat (alguns pelegrins s'han queixat del preu). Ens allunyem de Campiello per carretera, passem per El Fresno i El Espín, i tot seguit prenem un bonic camí que ens condueix al poble de Borres, que disposa d'alberg (la desviació a l'alberg és a 500 metres abans del poble). Sortim de Borres en forta pujada, després prenem un sender que planeja i aviat arribem al punt, ben senyalitzat, on s'inicia la variant de La *Ruta de los Hospitales* (vegeu la secció de variants). Nosaltres no la prenem i seguim per tot un seguit de pistes i senders més propis d'un GR. El paisatge és d'una bellesa inefable. Passem per La Mortera, on hi ha un acollidor bar (només begudes) a la part de dalt del poble. Seguim per camins en constants pujades i baixades fins a ascendir a l'alt de Porciles, on hi ha el poble (sense serveis) homònim. Des d'aquest alt fins l'alt de Lavadoira (visible si no hi ha boira) podem seguir tant el camí, que fa una forta baixada fins a un rierol i la corresponent pujada, com la carretera secundària, un trajecte quasi dos quilòmetres més llarg però sense gairebé desnivell. A l'alt de Lavadoira, on hi ha també amb el poble homònim, comença la bonica i dura (sobretot en seu tram final) baixada a Pola de Allande, passant abans d'arribar-hi per la vila de Ferroy. A Pola hi ha tot tipus de serveis, inclòs alberg. Entre els pelegrins ha guanyat fama el sopar que ofereixen a l'hostal La Nueva Allandesa, amb un menú que presenta el millor de la cuina tradicional de la zona i a bon preu. I, a més, tracten especialment bé els pelegrins.

De Pola de Allande a Grandas de Salime. Sortim de Pola seguint la carretera principal al llarg d'un quilòmetre i escaig, en suau ascensió, fins a prendre a mà esquerra un camí. Aquí comença l'ascensió al Puerto del Palo. Seguim la vall d'un rierol, el Nisón, i ben aviat trobem la cruïlla del desviament a l'alberg de Peñaseita. L'aproximació al Puerto del Palo, resseguint aquesta vall per senders, és molt llarga i guanya altitud ben poc a poc, quasi imperceptiblement. Passem pel llogarret de La Reigada (hi ha un gos al qual no li agraden els pelegrins i no para de bordar) i creuem varies vegades el rierol per bonics ponts de fusta. L'entorn és magnífic, caminant entre els faigs i roures d'un bosc espès. Després sortim a la carretera, la creuem i, ara sí, la pujada s'endureix. Finalment, i després d'un parell de bones rampes com a traca final, arribem al Puerto del Palo, a 1.150 metres d'altitud. De seguida iniciem la baixada per l'altra vessant, una baixada força desagradable per un camí amb pedra solta. Si no hi ha boira veurem, sobre el llom d'una serra, el preciós llogarret de Montefurado, que només té un habitant (per cert, molt amable amb els pelegrins). Creuem Montefurado i iniciem una altra pujada i la posterior baixada, sempre per senders i camins de terra. Gaudim d'una de les zones més boniques d'Astúries: les vistes són impressionants, extraordinàries. Més endavant sortim a una carretera secundària amb molt poc trànsit. Per camins que eviten la carretera, però que sempre hi passen a prop, o bé seguint la mateixa carretera (en cas de pluja és el millor), passem per Lago (bar) i arribem a Berducedo (bar, restaurant i botiga de queviures). Sortim de Berducedo per un camí en forta pujada i poc després seguim una petita carretera secundària fins al bonic poble de La Mesa, on hi ha un agradable alberg de pelegrins i una casa rural. Un bon lloc per fer nit, però, això sí, fins i tot a l'estiu fa un fred que pela. A la sortida de La Mesa hi ha una dura pujada per asfalt: 200 metres de desnivell en poc més d'un quilòmetre. A dalt de la serra, on hi ha una filera de molins èolics, les vistes són altra vegada magnífiques. Comencem la baixada que possiblement és la més llarga de totes les baixades de tots els Camins de Sant Jaume, tret dels Pirineus. La iniciem per una pista de terra i pedra, per on hi passa el bestiar. Aviat veiem l'embassament de Salime (inaugurat l'any 1954 i que va inundar l'antic poble de Salime) al fons, on hi haurem d'arribar, i el poble de Grandas de Salime a l'altra banda, que serà el nostre destí. La baixada, que en cap moment té una pendent excessiva, es divideix en tres parts: la primera, com hem dit, per pistes de terra i pedra, la segona per pista forestal de terra, i la tercera per un bonic sender que sembla que mai hagi d'acabar. Aquest sender surt a una carretera que en pocs metres arriba a la presa de l'embassament. La creuem i continuem la mateixa carretera en pujada. Des de la presa fins al poble de Grandas de Salime hi ha sis quilòmetres de suau i constant pujada. Els quatre primers els fem seguint la carretera i els dos últims per un sender que no estalvia ni afegeix quilòmetres (falsa drecera), però que trenca l'avorridíssima monotonia de la carretera. I així arribem a Grandas de Salime, un poble que mereix un alberg de pelegrins en millors condicions del que té.

De Grandas de Salime a A Fonsagrada. Sortim davant l'església de San Salvador de Grandas. Els primers quilòmetres són molt senzills i planers, sempre a prop de la carretera AS-28 o bé per la mateixa carretera. Passem per les viles de La Farrapa, Cerejeira (bar) i Castro, aquesta última amb un alberg juvenil que admet pelegrins. Creuem Castro i ara el camí comença a guanyar altitud amb timidesa. Passem per l'ermita de San Lázaro i sortim de nou a la carretera que, amb una pujada ara ja més contundent, anem seguint fins al poble de Peñafuente. Deixem la carretera per entrar al poble i a la sortida hem d'encarar una dura pujada per pista forestal. Després, per camins de terra i creuant pinedes, anem guanyant altitud i apropant-nos a l'evident serra de l'Acebo, coronada també per molins èolics. La pujada es fa un xic feixuga i cal una mica de templança. Per fi creuem la serra entre dos molins

gegants, a una cota de 1.050 metres d'altitud, i comencem una baixada per pista força còmoda. Ben aviat trobem el molló que ens diu que abandonem Astúries i entrem a Galícia. Tot seguit arribem al Acebo, un indret on només hi ha una casa que se suposa que és un bar i que tant ens el podem trobar obert com tancat. Sortim de l'Acebo per un empit curt, però dur, i després planegem per llargues pistes. Arribem a Cabreira, on hi ha un curiós bar (només begudes) que antigament havia estat un corral. A trams per la carretera secundària i a trams per camins que fan dreuera passem successivament per la vila de Fonfría, l'ermita de Santa Bárbara do Camiño (a Silvela) i la vila de Paradanova. L'aproximació a A Fonsagrada ens ofereix una estampa d'allò més peculiar: caminant en plena natura veiem ben alineats a dalt d'una serra els primers edificis de la població. Les rampes que puguen al poble són mortals. I aleshores entendrem la dita gallega que diu que "a A Fonsagrada nunca han bajado los lobos". Afortunadament, a A Fonsagrada hi ha Casa Caldeira, on preparen el millor *pulpo a feira* del món (juntament amb Casa Ezequiel de Melide).

D'A Fonsagrada a Lugo. D'A Fonsagrada sortim baixant per la carretera provincial LU-530. Ben aviat ens desviem per prendre diferents camins, sempre a prop d'aquesta carretera i a vegades per ella mateixa. Passem per Padrón, on hi ha l'alberg de pelegrins de la Xunta, seguim a Vilardongo i després arribem a l'ermita de San Isidro. Continuem per un camí que creua alguns prats, tornem a sortir a la carretera i l'anem seguint fins a desviar-nos per pujar a la petita vila de Montouto. Sortim de Montouto per una pista de terra, a trams molt enfangada, que va guanyant altitud. S'hi respira una agradable sensació de solitud i l'entorn és d'allò més bucòlic. Ja veiem al davant, coronant la serra per on haurem de pujar, els molins eòlics en filera. Potser sí que provoquen una certa (i subjectiva) afectació paisatgística, però, a banda de generar energia elèctrica neta i autòctona, són una font de riquesa per a les zones rurals. Aquells que mai han estat a prop d'un d'aquests molins no es poden ni imaginar les grans dimensions que tenen. Així doncs, anem ascendint pausadament fins l'alt de Montouto, on hi trobem les ruïnes d'un antic hospital de pelegrins, i, a pocs metres, podem veure les grans pedres d'un dolmen neolític. Comencem la baixada per pista a l'altra vessant de la serra, ara sí, amb forta pendent. Les vistes són altra vegada fantàstiques. La pista deriva en sender i, després d'un fort descens, arribem a Paradavella, on hi ha dos bars. Sortim de Paradavella seguint la carretera i, ben aviat, prenem a mà dreta un camí en forta pujada. Aquells que vagin justos de força (cosa ben freqüent a aquestes alçades del recorregut) poden anar a A Lastra seguint la carretera i, així, estalviar-se unes rigoroses pujades i baixades. Un cop a A Lastra (també hi ha bar) ja és millor tornar a seguir el camí. En el poble d'A Lastra deixem la carretera i seguim una pista a mà esquerra que va pujant una bona estona. Un cop a dalt ben aviat arribem a Fontaneira (bar). D'aquí sortim per l'esquerra de la carretera, més endavant hi tornem, la seguim un quilòmetre i prenem un camí a la dreta. Després d'una pista llarga i recta, arriba la forta baixada a la població de **Cádavo Baleira**, que disposa de tots els serveis i on, just a l'entrada, hi ha l'excel·lent alberg de pelegrins de la Xunta. La duresa del Camí Primitiu ha quedat enrere definitivament i a partir d'ara els desnivells seran menors. Sortim de Cádavo creuant la carretera i de seguida prenem una pista asfaltada que ens allunya de la població. Passem per Pradera i seguim per pista de terra en suau ascens. Més endavant prenem una pista forestal que creua un bosc i que va en baixa suaument. Passem primer pel santuari de Nuestra Señora del Carmen, tot seguit per la vila de Villabade i poc després arribem a **Castroverde**. Aquesta població disposa de tots els serveis excepte alberg. I aquí ens hem d'aprovisionar bé perquè fins a Lugo no trobarem res. Sortim de Castroverde passant pel costat de l'església i poc després passem sota un túnel per una pista asfaltada en paral·lel a la carretera (no està gaire ben senyalitzat). Avancem sense dificultats per pistes, de terra o asfalt, amb molt pocs desnivells, passant per les poblacions de Souto de Torres, Vilar de Cas i Gondar. A la sortida de Gondar hem de fer una pujada d'uns dos quilòmetres per carretera secundària fins a dalt d'una petita serra, a l'alçada d'una cantera, i la posterior baixada per camins i senders. Més endavant, caminant a prop de la nacional (ens queda a l'esquerra), passem per Carballido i Casa da Vina per encarar ja l'entrada a la capital provincial. Creuem per un pont l'autovia i encara seguim una bona estona per una zona de bardisses abans de començar a veure la ciutat de Lugo. No cal amoïnar-se, no hem pas d'arribar als primers edificis de la ciutat que veiem, molt llunyans. Comencem a passar per les primeres cases, iniciem una dura baixada per carrers asfaltats, creuem el riu Chanca i altra vegada amunt, pel carrer Chanca i el carril de Flores. Entrem al recinte emmurallat per la porta de San Pedro i al segon carrer a la dreta, la Rúa das Nória, hi trobem el bon alberg de pelegrins de la Xunta, dirigit amb rigoroses normes per José Antonio, el seu hospitaler permanent.

De Lugo a Melide o Palas de Rei. Sortim de Lugo pel costat de la catedral, creuem la muralla per la porta de Santiago, seguim de front per la Rúa de Santiago uns dos-cents metres i, per la dreta i en baixada, continuem per la Calzada da Ponte. Creuem el riu Miño pel pont romà i seguim per la dreta, al costat de riu. Arribem a una ermita i just l'hem passada trobem una bifurcació de camins: per la dreta a Sobrado dos Monxes (sagetes grogues) i de front a Melide i Palas de Rei (mollons). Nosaltres seguim de front en forta pujada i ben aviat prenem la carretera secundària amb la qual sortirem definitivament de Lugo. Al llarg dels propers vint quilòmetres el camí té poca història, doncs caminem sempre per aquesta tranquil·la carretera (hi ha alguna falsa dreuera) que no té ni desnivells. Passem per Seoane, San Vicente do Burgo (bar), Mera, Mera de San Pedro (bar) i arribem a San Román da Retorta, vila sense serveis i amb un refugi poc recomanable. Des de San Román, aquells que vagin a Palas de Rei han de seguir la senyalització viària, com si anessin en cotxe: disset quilòmetres de carreteres secundàries, amb molt poc trànsit i sense passar per cap poble amb serveis. Aquells que vagin a Melide han de seguir les sagetes grogues: continuaran tres quilòmetres la mateixa carretera fins a prendre un camí a la dreta i, al llarg de trenta quilòmetres, passaran per les viles de Ferreira (casa rural), Leboeira, Merlán, pujaran a l'Alto de Toques (amb molins eòlics) i seguiran per Vilouriz i Vilamor abans d'arribar a Melide.

Desnivells

Com ja hem comentat a l'introducció, el tram d'Oviedo a Lugo és un autèntic **trencacames**, amb contínues pujades i baixades que superen valls, turons, collades... seguint una gran varietat de camins per un terreny muntanyós. Aquesta és la veritable causa de la duresa del camí. De tota manera, destacarem dues pujades i dues baixades que mereixen un comentari a part, i ho farem seguint l'ordre de la marxa:

La baixada a Pola de Allande. Aquesta baixada, amb un desnivell de 250 metres, no és massa llarga i la fem en menys d'una hora. La seva dificultat rau en què presenta alguns trams força pronunciats, que posaran a prova el bon estat dels nostres genolls.

La pujada al Puerto del Palo. Aquesta és la pujada reina del Camí Primitiu. Però, com passa sovint, "no es tan fiero el león como lo pintan". Des de Pola hi ha una llarga (i preciosa) aproximació per sender mentre anem guanyant altitud sense quasi adonar-nos i, després, una pujada que en cap moment és pronunciada (amb l'excepció, potser, de la rampa final). En vuit quilòmetres guanyem quasi 600 metres d'altitud. La pujada a O Cebreiro, en el Camí Francès, és més dura.

La baixada a l'embassament de Salime. Aquesta és una baixada llarguíssima, quasi pirenaica. Nou quilòmetres de baixada continuada i un desnivell superior als 800 metres, primer caminant per una pista de pedra solta, més endavant per una pista de terra i, finalment, per un bonic sender. De tota manera, és una baixada força tranquil·la i no hi ha trams que presentin dificultats. Si la boira no ho impedeix tindrem sempre a la vista l'embassament i el poble de Grandas de Salime, el nostre destí.

La pujada al Puerto del Acebo. Aquesta serra separa Astúries i Galícia, i al seu llom hi desfilen enormes molins èolics. La pujada és llarga però progressiva, i venç un desnivell d'uns 350 metres.

Variants

La Ruta de los Hospitales. Aquest és el camí que varen seguir els primers pelegrins i s'anomena la *Ruta de los Hospitales* perquè antigament havien existit dos hospitals de pelegrins, a Fanfaraón i a Valparaíso, dels quals encara en queden vestigis. Aquesta variant, que avança més al nord, s'inicia un quilòmetre passat Borres i enllaça amb el camí principal al Puerto del Palo (hi ha una drecera, senyalitzada, que evita el Puerto del Palo i va directament a Montefurado). Es troba perfectament senyalitzada, la diferència quilomètrica no és significativa i pren tot el seu sentit perquè ens estavim la baixada a Pola de Allande i la següent pujada al Puerto del Palo. És un autèntic, i magnífic, **recorregut de muntanya**, la major part del qual avança per sobre dels 1.100 metres d'altitud. Però són pocs els pelegrins que prenen aquesta variant, atès que no hi ha serveis i que la solitud és total. Està del tot desaconsellada a l'hivern (molta neu) i en cas de mal temps. A l'estiu sol fer fred i vent, i cal molta precaució en cas de boira, ben freqüent per aquestes contrades. També és millor no seguir aquesta variant si anem sols. Qui la segueixi, i tingui molta sort, pot ser testimoni privilegiat de la presència d'algun ós. No seria el primer pelegrí que en veu un. De fet, el Parc Natural de Somiedo, on en viuen algunes desenes, està a menys de trenta quilòmetres. Per últim, comentar que actualment es parla, tot i que no hi ha un projecte en ferm, de la rehabilitació o construcció d'un refugi de muntanya en aquesta variant.

La confluència amb el Camí Francès. A Lugo haurem de decidir quina de les tres possibilitats que tenim per enllaçar amb el Camí Francès seguim. Comencem amb la primera, que enllaça a **Melide** i que està considerada com la 'oficial', i, per tant, és a la que ens condueix els mollons de pedra. Presenta un problema important: de Lugo a Melide hi ha 51 quilòmetres, una distància que d'una tirada és massa llarga per a la majoria dels mortals, malgrat no tenir gairebé desnivells. Per tant, cal fer nit al mig. I al mig què hi ha? Doncs d'una banda, a San Román da Retorta, al quilòmetre 20, es permet dormir als pelegrins a les antigues escoles: un lloc lúgubre, sense dutxa, sense lavabo, sense vidres i molt brut (**Nota febrer 2008:** La Xunta de Galícia ha obert un alberg de 12 places, no ampliables, a San Román da Retorta, a peu de camí per la calçada romana). O sigui, gens recomanable. I d'altra banda, al quilòmetre 30, a Ferreira, hi ha una casa rural on una bona part dels seus clients són pelegrins. Dormir a Ferreira, per aquells que van a Melide, és el més habitual. La segona possibilitat, la que enllaça amb el Camí Francès a **Palas de Rei**, és la més seguida avui dia (juliol de 2007) pels pelegrins, i potser la més lògica, atès que hi ha una distància de 37 quilòmetres quasi sempre per carreteres secundàries i amb molt poc desnivell. Per tant, de Lugo a Palas de Rei es pot fer en un sol dia, i encara més per aquells que fa pocs dies creuaven valentament les muntanyes asturianes. L'itinerari coincideix amb l'anterior fins a San Román da Retorta i, a partir d'aquí, cal seguir per carreteres secundàries les indicacions a Palas de Rei. De San Román a Palas hi ha 17 quilòmetres i es passa per un munt de petites viles sense serveis. La tercera possibilitat, força interessant però poc seguida, és anar per **Sobrado dos Monxes** i enllaçar amb el Camí Francès a Arzúa. Les etapes lògiques són: de Lugo a Friol (25 km), on hi ha un hotel; de Friol a Sobrado dos Monxes (27 km), on el magnífic monestir de Sobrado acull pelegrins, i de Sobrado a Arzúa (23 km), localitat que ja es troba al Camí Francès. Aquesta variant cal prendre-la a la sortida de Lugo. L'hospitaler de l'alberg de Lugo, tot i que no destaca per la seva amabilitat, disposa d'informació d'aquesta variant.

Cultura

Tot seguit presentem una llista, que en cap cas pretén ser exhaustiva, dels monuments o indrets més rellevants en l'àmbit cultural que trobem en aquest camí. N'hem triat catorze. Com sempre, la llista la presentem seguint l'ordre de la marxa:

La catedral de San Salvador (Oviedo). Nombrosos pelegrins medievals es desviaven a Oviedo, des de León, per visitar la catedral de San Salvador i les seves relíquies. Un antic i conegut refrany diu: "Quien va a Compostela y no va al Salvador, honra al criado y deja al Señor". La catedral (segles XII-XIV), de base gòtica, té una sola torre i tres portades, una per cada nau. Al seu interior s'hi venera la imatge romànica de San Salvador (segle XII). La Cambra Santa guarda importants tresors i relíquies sagrades, com l'Arca Santa i el Sant Sudari.

La capella de Los Dolores (Grado). Fou manada construir pel marquès de Valdecarzana, a inicis del segle XVIII, com a panteó funerari. És una elegant i vistosa edificació d'estil barroc, de traça austera però amb una rica ornamentació interior.

El monestir de San Salvador (Cornellana). El trobem a la sortida de la població de Cornellana. Fou fundat a inicis del segle XI i al segle XII va passar a dependre de l'orde francesa de Cluny, convertint-se així en un dels monestirs més importants d'Astúries. D'aquell període conserva una portada, mentre que la façana i el claustre són barrocs (segle XVIII).

El poble de Salas. El patrimoni de la població està format per l'església gòtica de Santa María La Mayor (segle XVI) i el conjunt que formen el palau Valdés-Salas (segle XVI), la torre medieval (del segle XIV però que ha estat reconstruïda) i el pont sobre un arc que uneix ambdues construccions.

L'església de San Pedro (Tineo). Formava part d'un antic convent construït pels franciscans al segle XIII i que va passar a ser l'església actual a finals del segle XIX. De l'edifici original tan sols conserva una portada i una petita part de la nau. A l'interior acull el Museo de Arte Sacro, una col·lecció molt valuosa i completa de tot tipus d'elements religiosos del municipi (peces d'orfebreria, escultures, roba, ornaments, bibliografia...).

El monestir de Santa María La Real (Obona). Uns vuit quilòmetres després de Tineo trobem, ben senyalitzat, el desviament per apropar-nos al monestir d'Obona. Està a uns 800 metres del camí i la visita, per aquells que caminin sense presa, val la pena. Es creu que va ser fundat al segle XIII, però la major part de la construcció actual data del segle XVII. Havia tingut un hospital de pelegrins. Actualment està abandonat i amb tendència, si ningú ho impedeix, a derivar en estat ruïnós.

El palau de Cienfuegos (Pola de Allande). El Palacio de Cienfuegos, també anomenat Palacio de los condes de Peñalba, és una sòlida i espectacular construcció defensiva, amb tres torres i planta en forma de L, que domina la població des del cim d'un turó. Data del segle XV, però ha tingut importants reformes posteriors i poc en queda d'aquella època. Actualment està abandonat, però per la seva bellesa i el seu privilegiat emplaçament és un bon candidat a que algú amb les butxaques ben plenes s'en encapritxi...

El llogarret de Montefurado. Quatre cases de pedra de pissarra sobre el llom d'una serra a gairebé mil metres d'altitud, un únic habitant, un gos i algunes gallines voleiant aquí i allà. I unes vistes brutals. I una petita capella dedicada a Santiago, amb una imatge del sant pintada amb... Titanlux!

L'església de San Salvador (Grandas de Salime). És una edificació sòlida i robusta, construïda al segle XVI-II. Del seu origen romànic tan sols conserva una portada i la pica baptismal. Hi destaca el pòrtic que, suportat per arcs de pedra, envolta completament la construcció.

Les ruïnes de l'hospital de Montouto. Poc després de la petita vila de Montouto, a dalt d'una collada, passem pel costat de les ruïnes del que havia sigut un hospital de pelegrins. Fou fundat al segle XIV pel rei Pedro I de Castella i va seguir oferint acollida als pelegrins fins a inicis del segle XX.

La muralla romana de Lugo. Estem davant de la construcció més important que trobem en el Camí Primitiu. A l'any 2000 fou declarada Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO. La seva construcció, que data de finals del segle III i inicis del segle IV, encerclava completament la ciutat romana de Lucus Augusti i era el pilar fonamental de la seva defensa. La muralla està excel·lentment conservada i les seves dimensions són impressionants: té un perímetre superior als 2 quilòmetres, una alçada que oscil·la entre els 8 i 12 metres i un gruix mitjà superior als 4 metres. També conserva la major part de les 86 torres defensives inicials i, per motius logístics, s'han obert noves portes a banda de les 5 originals. Passejar per l'adarb de la muralla és una experiència majestuosa, amb esplèndides vistes sobre la ciutat. No cal dir que, per a un pelegrí que acaba de fer l'etapa, caminar els més de dos quilòmetres de muralla pot ser excessiu...

La catedral de Santa María (Lugo). Emplaçada intramurs, la catedral de Lugo és una construcció de base romànica, iniciada al segle XII, on s'hi sobreposen excel·lents elements barrocs. Hi destaquen la magnífica portada nord, romànica, amb un valuós timpà, el claustre, barroc, i la capella, coneguda amb el nom de "La Virgen de los Ojos Grandes", també d'estil barroc.

L'església de Vilar de Donas. Es troba a la variant que, des de Lugo, enllaça amb el Camí Francès a Palas de Rei. És una magnífica construcció romànica. El seu origen prové d'un monestir de dones (d'aquí el nom), i més tard va passar a dependre dels Cavallers de l'Orde de Santiago. A l'interior hi ha alguns sepulcres d'aquests cavallers. També cal destacar els frescs gòtics de l'absis central, del segle XIV.

El monestir de Santa María (Sobrado dos Monxes). Es troba a la variant que, des de Lugo, enllaça amb el Camí Francès a l'alçada d'Arzúa. El seu origen data del segle X, però el gran edifici es va aixecar al segle XII. D'aquella època romànica en queda la capella de la Magdalena i la sala capitular. L'església actual és d'estil barroc (segle XVIII) i el seu claustre Grande, de tres pisos i més de cent metres de perímetre, data dels segles XVI-XVIII. A l'edat mitjana va ser un dels monestirs més importants de Galícia. Actualment hi conviuen monjos benedictins que disposen d'estances per allotjar els pelegrins.

Nota: Si aquest document t'ha estat útil i tens un web o un blog, ajuda a la difusió de Gronze amb un enllaç.

BUTLETÍ TRIMESTRAL DE GRONZE.COM

Si vols rebre còmodament en el teu mail les novetats de Gronze.com dóna't d'alta al butlletí trimestral:

[Alta al butlletí](#)